

Majú slovenské domácnosti rezervy pred krízou?

Slovensko kvôli pandémie COVID-19 bude pravdepodobne v najhlbšej ekonomickej kríze v mierových časoch. Masívne výpadky príjmov spôsobené karanténnymi opatreniami, zastavením výroby a obmedzením poskytovania služieb, postihnú desaťtisíce domácností. Pritom 10% slovenských domácností nemalo pred touto krízou žiadne finančné rezervy, 20% má rezervy najviac na jeden mesiac a polovica domácností má rezervy na maximálne šesť mesiacov. Domácnosti pracujúce v najviac postihnutých sektoroch obchodu, služieb a remesiel sú na tom ešte horšie, 30% má rezervy najviac na mesiac a 60% na menej ako šesť mesiacov. Preto je nevyhnutné, aby opatrenia na náhradu straty príjmov najviac postihnutých zamestnancov / podnikov boli rýchle a pružné.

Sporenie finančných prostriedkov na horšie časy (*precautionary savings*, z angličtiny) patrí medzi najdôležitejšie ciele rodinných financií (Browning a Lusardi, 1996).¹ Úspory závisia od mnohých faktorov ako je príjem, spotreba, hraničný sklon k spotrebe, počiatočná úroveň finančného bohatstva, výnosy trhov, rovnako ako ekonomické očakávania.

V súčasnosti je Slovensko – ako aj celý svet – na začiatku spomínaných „horších časov“, spôsobených pandemiou COVID-19. Opatrenia potrebné na zastavenie šírenia infekcie znemožňujú alebo výrazne obmedzujú ekonomické aktivity vo veľkom počte sektorov ekonomiky. Mnoho medzinárodných ako aj slovenských inštitúcií predpovedá na nasledujúce obdobia hlbokú ekonomickú recesiu, v dôsledku čoho bude mnoho firiem nútených prepúšťať zamestnancov. Aj keď európske vlády, vrátane slovenskej, prisľubujú pomoc postihnutým firmám a domácnostiam, existuje veľká pravdepodobnosť, že určité skupiny domácností budú mať problémy s plnením si finančných záväzkov, a budú musieť siahnuť na úspory na prekonanie ťažkých časov.

V tomto príspevku sa pozeráme na najnovšie mikroekonomické údaje, ktoré v roku 2017 zbierala Národná banka Slovenska v spolupráci so Štatistickým úradom SR v rámci projektu

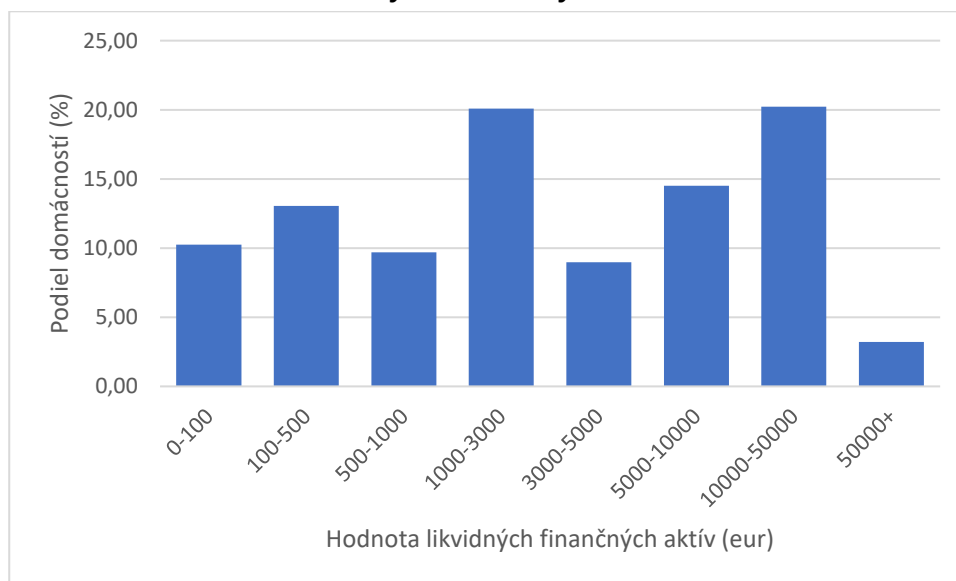
¹ Okrem toho si domácnosti sporia najmä na kúpu nehnuteľností, áut, založenie podnikania, zanechanie dedičstva, atď.

Analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov úseku meny, štatistiky a výskumu (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „Analytici ÚMS“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

Household Finance and Consumption Survey (HFCS).² Nakoľko našim hlavným cieľom je zmapovať situáciu ohľadom finančnej rezervy domácností, pozeráme sa na likvidné³ finančné aktíva, ktoré zahŕňajú: bežné účty, sporiace účty a termínované vklady, podielové fondy, dlhopisy, akcie obchodovateľné na burze, spravované účty, peniaze dlžné domácnostiam, a ostatné „exotické“ finančné aktíva (napr. opcie, futurity, indexové certifikáty, drahé kovy, prenájom ropy lebo plynu). Okrem toho, bola v dotazníku domácnostiam položená aj otázka, či by si mohli požičať od rodiny alebo známych 5 000 eur v prípade núdze.

Na grafe 1 môžeme vidieť histogram rozdelenia likvidných finančných aktív držaných slovenskými domácnosťami. Ako je možné vidieť, až okolo 10 % slovenských domácností pred nadchádzajúcou krízou v podstate nemá takmer žiadne finančné aktíva. Kumulovane, iba niečo vyše 50 % domácností má finančné aktíva postačujúce na 6 mesiacov.⁴ Mediánová hodnota finančných aktív domácností je približne 2800 eur, pričom priemer dosahuje úroveň takmer 10 000 eur (tabuľka 1).⁵ Na národnej úrovni sa 45 % domácností vyjadrilo, že by si vedeli neformálne požičať 5 000 eur od známych alebo rodiny v prípade núdze. Táto možnosť však v súčasnej situácii bude výrazne nižšia, keďže kríza zasiahne široké spektrum obyvateľstva.

Graf 1: Rozdelenie likvidných finančných aktív

Poznámka: rozdelenia boli vypočítané pomocou použitia váh a viacnásobne-imputovaných údajov.

Zdroj: HFCS 2017, NBS.

² Jedná sa o celonárodné reprezentatívne zisťovanie, ktorého hlavnou úlohou je zbierať informácie o reálnych a finančných aktívach, záväzkoch, príjmoch, rovnako ako aj spotrebe domácností.

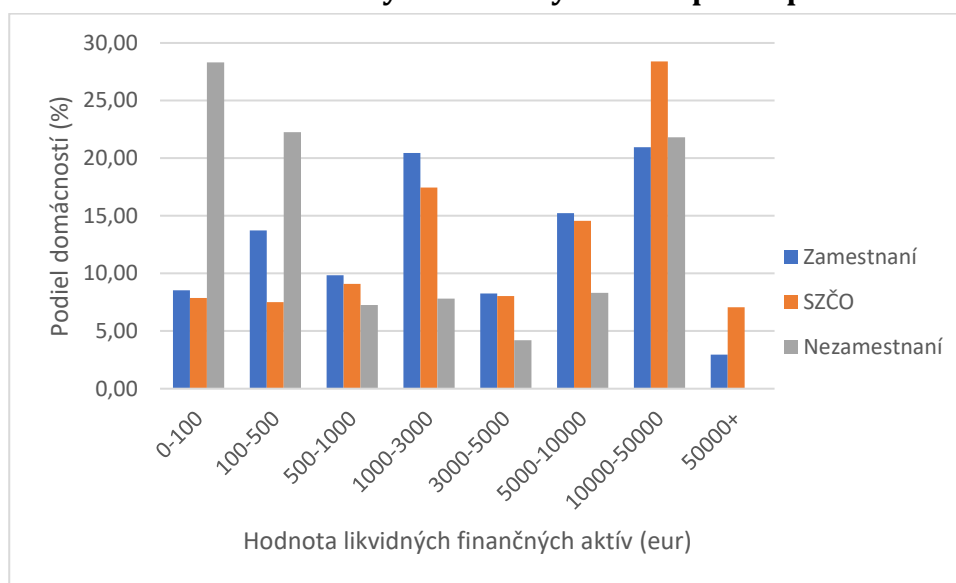
³ Likvidita predstavuje rýchlosť, s akou je možné aktívum alebo cenný papier previesť na hotovosť bez toho, aby to ovplyvnilo jeho trhovú cenu.

⁴ Predpokladáme pri tom, že na jeden mesiac postačia finančné aktíva v objeme 500 eur. To zodpovedá životnému minimu pre rodinu s dvomi dospelými a jedným dieťaťom, plus rezerva 10%.

⁵ Pre porovnanie, medián finančného bohatstva domácností v eurozóne podľa najnovších európskych HFCS údajov (ECB, 2020) dosahuje úroveň vyše 10 000 eur a priemer viac než 50 000 eur.

Navyše, na grafe 2 a 3, a v tabuľke 1 znázorňujeme rozdelenia finančných aktív naprieč rôznymi skupinami domácností,⁶ kedy niektoré z nich by mohli byť identifikované ako viac zraniteľné súčasťou krízy. Z grafu 2 je zrejmé, že najnižšími finančnými aktívami disponujú nezamestnané domácnosti, kedy kumulovane vyše 50 % takýchto domácností má finančné aktíva postačujúce najviac na jeden mesiac. Medián likvidných finančných aktív u tejto skupiny domácností je iba 500 eur, a iba 20 % takýchto domácností by si mohlo požičať od známych alebo rodiny v prípade núdze. Na druhej strane, aj keď sa zdá, že domácnosti vykonávajúce samostatne zárobkovú činnosť (SZČO) disponujú najväčšími finančnými rezervami (viď tabuľka 1), kumulovane až takmer 50 % z nich má finančnú rezervu postačujúcu nanajvýš na 6 mesiacov (graf 2), a najmä u tejto skupiny domácností môžeme očakávať najvyššiu pravdepodobnosť straty príjmu. U SZČO môžeme vidieť aj najvyššiu mieru dôvery v požičanie si v prípade núdze (56 %).

Graf 2: rozdelenie likvidných finančných aktív podľa pracovného postavenia

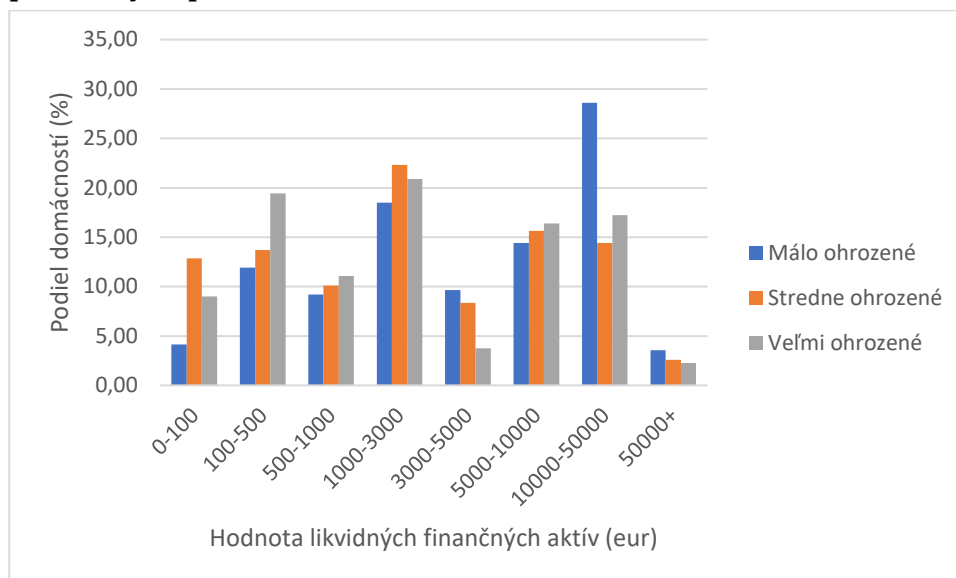
Poznámka: rozdelenia boli vypočítané pomocou použitia váh a viacnásobne-imputovaných údajov.
Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Ak sa pozrieme na sektor zamestnania referenčnej osoby domácnosti, a rozdelíme ho do troch kategórií podľa pravdepodobnosti straty príjmu kvôli kríze (t.j. málo ohrozené, stredne ohrozené a veľmi ohrozené skupiny), taktiež môžeme vidieť zvýšené riziká. Podľa grafu 3, takmer 30 % domácností pracujúcich v ohrozených zamestnaniach (t.j. veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov; ubytovanie a stravovacie služby; umenie, zábava a rekreácia) má finančnú rezervu nanajvýš na 1 mesiac, a 60 % takýchto domácností drží rezervu postačujúcu na nanajvýš 6 mesiacov.

Finančná zraniteľnosť sa výrazne líši aj podľa typov domácností. Tu by sme chceli najmä poukázať na domácnosti s jedným rodičom a deťmi, kedy medián finančnej rezervy takýchto domácností predstavuje iba zhruba 640 eur, čo by v prípade výpadku zamestnania mohlo postačiť na 1 či nanajvýš 2 mesiace.

⁶ Pre detailnú analýzu HFCS dát, pozri Jurašeková a Strachotová (2019). Napríklad, výška finančnej rezervy rastie s dosiahnutým vzdelaním a príjmom.

Graf 3: rozdelenie likvidných finančných aktív podľa sektoru zamestnania a ohrozenia pracovných pozícií

Poznámka: Málo ohrozené skupiny: Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov; Ťažba a dobývanie; Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu; Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov; Stavebníctvo; Informácie a komunikácia; Finančné a poisťovacie činnosti; Odborné, vedecké a technické činnosti; Administratívne a podporné služby; Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie; Vzdelávanie; Zdravotníctvo a sociálna pomoc; Činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení. Stredne ohrozené skupiny: Priemyselná výroba; Doprava a skladovanie; Činnosti v oblasti nehnuteľností; Činnosti domácností ako zamestnávateľov; nediferencované činnosti v domácnostiach produkujúce tovary a služby na vlastné použitie; Ostatné činnosti. Veľmi ohrozené skupiny: Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov; Ubytovacie a stravovacie služby; Umenie, zábava a rekreácia. Rozdelenia boli vypočítané pomocou použitia váh a viacnásobne-imputovaných údajov.

Zdroj: HFCS 2017, NBS.

Hoci priemerné likvidné finančné rezervy slovenských domácností sú skoro 10 000 eur, ich rozdelenie medzi jednotlivými domácnosťami je veľmi nerovnomerné. Významná časť domácností (10%) nemá prakticky žiadne rezervy, asi pätina domácností má rezervy maximálne na mesiac (do 500 eur). Pri domácnostiach, ktoré môžu byť krízou výraznejšie postihnuté je podiel domácností s malými či žiadnymi rezervami ešte vyšší. Na opačnej strane spektra sa nachádzajú domácnosti s rezervami viac ako 10 000 eur, ktorých je iba necelá štvrtina.

Počty domácností, ktoré budú krízou výrazne zasiahnuté a ktoré zároveň majú malé či žiadne finančné rezervy sa budú počítať na desaťtisíce. Preto je potrebné, aby verejná pomoc tým, ktorí v dôsledku krízy prichádzajú o väčšinu svojho príjmu, bola mimoriadne rýchla.

Tabuľka 1: hodnota likvidných finančných aktív a možnosti požičať si v prípade núdze naprieč skupinami domácností

	Zloženie demografie	Finančné aktíva (eur)		Možnosť požičať si 5000 eur v prípade núdze (podiel domácností)
		Priemer	Medián	
Celkovo	100.00 %	9 532	2 789	0.45
Pracovné postavenie				
Zamestnaní	47.23 %	9 095	2 918	0.48
SZČO	12.11 %	18 775	5 156	0.56
Nezamestnaní	3.32 %	6 086	508	0.20
Dôchodcovia	34.63 %	7 027	2 381	0.40
Iné (študenti, invalidi, atď.)	2.71 %	5 386	1 958	0.38
Sektor zamestnania				
Verejná správa	25.98 %	11 410	3 526	0.56
Poľnohospodárstvo, ťažba, priemysel a utility	33.60 %	7 863	2 306	0.37
Stavebníctvo	7.47 %	11 635	3 162	0.53
Odborné činnosti a administratíva	3.23 %	10 604	5 594	0.61
Informácie a komunikácia	1.69 %	19 079*	10 506*	0.70*
Financie a nehnuteľnosti	1.89 %	15 549	7 000	0.64
Veľko a maloobchod, doprava, stravovanie, ubytovanie	24.52 %	6 388	2 220	0.46
Kultúra a zábava	1.63 %	5 374*	4 181*	0.60*
Typ domácnosti				
1-členná domácnosť	17.66 %	8 103	2 078	0.76
1 dospelý s deťmi	2.65 %	3 100	637	0.65
2 dospelí	27.63 %	10 286	2 666	0.57
2 dospelí s deťmi	26.22 %	9 716	3 108	0.47
3 dospelí	14.61 %	11 913	4 283	0.42
3 dospelí s deťmi	11.23 %	7 508	2 815	0.24*

Poznámky: * sumárne štatistiky boli vypočítané na relatívne malom počte pozorovaní, preto ich interpretácia by mala byť braná s rezervou. Sumárne štatistiky boli vypočítané pomocou použitia váh a viacnásobne-imputovaných údajov.

Zdroj: HFCS 2017, NBS

Referencie

Browning, M., & Lusardi, A. (1996). Household saving: Micro theories and micro facts. *Journal of Economic Literature*, 34(4), 1797-1855.

European Central Bank (2020). *The Household Finance and Consumption Survey: results from the third wave* (No. 36). ECB Statistics Paper.

Jurašeková, K. J., & Strachotová, A. (2019). *Výsledky tretej vlny zisťovania o financiách a spotrebe domácností (HFCS)*. Príležitostná štúdia NBS 1/2019.

Andrej Cupák, Ján Klacso, Martin Šuster
analytici@nbs.sk